

DARIUSZ ADAMCZYK

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3083-559X> * daradam@vp.pl

Zgłoszono: 04.10.2021; recenzowano: 15.12.2021; zaakceptowano do publikacji: 30.03.2022

ODPOWIEDZIALNE RODZICIELSTWO W ETYCZNO-MORALNYM KONTEKŚCIE WOLNOŚCI I PRAWDY

RESPONSIBLE PARENTHOOD – IN THE ETHICAL AND MORAL
CONTEXT OF FREEDOM AND TRUTH

Abstract

The article concerns the issue of responsible parenthood considered in the ethical and moral context of freedom and truth. The sense of responsibility is closely related to the truth about man and his freedom. It is about an objective truth read in conscience. The truth about human freedom conditions responsibility, which is God's response to His gift of vocation. The essence of responsible parenting is included in the combined approach to its individual aspects, which the properly understood religious aspect emerges, constituting a kind of a test of the correctness of reference to the others.

Keywords: human, responsibility, truth, freedom, responsible parenthood.

Abstrakt

Artykuł dotyczy zagadnienia odpowiedzialnego rodzicielstwa rozpatrywanego w etyczno-moralnym kontekście wolności i prawdy. Poczucie odpowiedzialności jest ściśle związane z prawdą o człowieku i z jego wolnością. Chodzi o prawdę obiektywną, odczytywaną w sumieniu. Prawda o ludzkiej wolności warunkuje odpowiedzialność, która jest odpowiedzią Bogu na Jego dar powołania. Istota odpowiedzialnego rodzicielstwa zawiera się w łącznym ujęciu poszczególnych jego aspektów, z których jako szczególnie istotny jawi się właściwie rozumiany aspekt religijny, stanowiący niejako sprawdzian poprawności odniesienia do pozostałych.

Słowa kluczowe: człowiek, odpowiedzialność, prawda, wolność, odpowiedzialne rodzicielstwo

WPROWADZENIE

Temat odpowiedzialnego rodzicielstwa jest ciągle ważny i aktualny. Dotyczy bowiem poczęcia nowego życia, ale również możliwości przekazywania życia, troski o to życie oraz zrodzenia i wychowania potomstwa. W aspekcie przekazywania życia ludzkiego odpowiedzialne rodzicielstwo stanowi wyraz współpracy potencjalnych rodziców (małżonków) z Bogiem-Stwórcą. W tym powołaniu rodzicielskim małżonkowie są wolnymi i odpowiedzialnymi współpracownikami Boga-Miłości, który jako jedyny jest Panem życia (Sobór Watykański II 1965, 50; Paweł VI 1968, 1; *Katechizm Kościoła Katolickiego* 1994, 2367; Łuczak 1990, 115-116; Adamczyk 2007, 23; Guzowski 2009, 100; Świerczek 2010, 13-29; Bębas i Adamczyk-Bębas 2020).

Odpowiedzialne przekazywanie życia ludzkiego w sposób fundamentalny wiąże się z godnością człowieka jako osoby ludzkiej, zwłaszcza z wymiarem wolności. Poczucie odpowiedzialności ma istotny związek z dynamizmem wolności, z jej nieustannym „wyzwalaniem” w człowieku. Odpowiedzialność stanowi niejako kryterium prawdziwej wolności człowieka. Sprawdzianem wolności jest odpowiedzialność, która świadczy o tym, że człowiek odkrył swoją prawdziwą wolność jako zdolność do miłości (Nagórny 1994, 29-30).

Istnieje zatem ścisła zależność między odpowiedzialnością i prawdziwą wolnością. Odpowiedzialność umożliwia bowiem wprowadzenie owej wolności w życie. Ma to związek z prawdą o ludzkiej wolności, iż nie jest ona dana na stałe, lecz trzeba ją nieustannie zdobywać. Człowiek staje się coraz bardziej wolny w miarę jak budzi w sobie świadomość dobra wspólnego i odpowiedzialności (Nagórny 1994, 30; Jan Paweł II 1981b, 10).

Celem pełniejszego zrozumienia zagadnienia odpowiedzialnego rodzicielstwa w perspektywie wolności i prawdy, warto zwrócić uwagę na szerszy kontekst braku poczucia odpowiedzialności, wskazać na kwestię prawdy o człowieku, co jest niezbędnym warunkiem odpowiedzialności, następnie zwrócić uwagę na zagadnienie odpowiedzialności w realizacji powołania, aby dopiero w tym kontekście przywołać poszczególne aspekty odpowiedzialnego rodzicielstwa.

1. W KONTEKŚCIE BRAKU POCZUCIA ODPOWIEDZIALNOŚCI

Zjawisko zmniejszania poczucia odpowiedzialności w różnych dziedzinach życia ludzkiego wiąże się z niewłaściwym rozpoznanem wolności, a także z różnymi rodzajami zniewolenia człowieka. Podobnie rzecz się ma w przypadku fałszywego odczytywania własnej wolności. Wówczas również człowiek zniekształca swoją odpowiedzialność błędnie wyznaczając jej zakres, a nawet całkowicie ją odrzuca (Nagórny 1994, 30-31).

Najbardziej wymownym przejawem utraty poczucia odpowiedzialności jest obojętność wobec drugiego człowieka, niewrażliwość na jego los, zanik elemen-

tarnej solidarności międzyludzkiej. Wyrazem tego jest postawa zachowawcza, wycofania się, zamknięcia na nieszczęście drugiego, a także w efekcie – na osobisty rozwój. Tu jest źródło kryzysu własnej tożsamości, zagubienie sensu i celu życia. Wiąże się z tym postawa powierzchowności, lekkoduszności i nieodpowiedzialnego podejścia do życia (Nagórny 1994, 31-32).

Owe przejawy braku poczucia odpowiedzialności łączy 'znieczulenie sumienia' oraz utrata poczucia grzechu. Ten kontekst wskazuje na konieczność odpowiedzialnego poszukiwania prawdy o rzeczywistości, a także odpowiedzialnego korzystania z wolności, celem budowania świadomości moralnej. Tylko w ten sposób bowiem możliwe jest kształtowanie wrażliwego sumienia, a także stawanie się w pełni odpowiedzialnym za własne życie (Jan Paweł II 1984, 18; Adamczyk 2018, 57-58).

A zatem wychowanie do pełnej odpowiedzialności jest związane z ukształtowaniem prawdziwego osądu sumienia. Poczucie grzechu jako uznanie dopuszczenia się wykroczenia moralnego ma istotny związek ze świadomością moralną, z szukaniem prawdy i odpowiedzialnym korzystaniem z wolności. Stąd utrata poczucia grzechu zagraża właściwemu rozumieniu i korzystaniu z wolności, także poczuciu odpowiedzialności (Nagórny 1994, 33-34; Mojek 1999, 128-129).

Odpowiedzialne rodzicielstwo może być kształtowane dopiero na podbudowie szeroko rozumianej, ogólnej odpowiedzialności. Ta zaś pozostaje w odniesieniu do fundamentalnej prawdy o człowieku. Dopiero bowiem w świetle tej fundamentalnej prawdy o człowieku można uznać i przyjąć odpowiedzialność za swoje życie i za innych, aby realizować tę odpowiedzialność w codzienności (Nagórny 1994, 34).

2. PRAWDA O CZŁOWIEKU JAKO WARUNEK ODPOWIEDZIALNOŚCI

Pełna prawda o człowieku jest fundamentem jego wolności. Wolność stanowi istotny element natury człowieka, jest formą jego istnienia. Ma to swoje źródło w fakcie stworzenia człowieka na podobieństwo Boże (por. Rdz 1,26-27). Wolność jest na miarę osobowej godności, która jest mu dana od Boga (Jan Paweł II 1981b, 5). W tej perspektywie człowiek jest wezwany do odpowiedzialnego korzystania z własnej wolności, co nieustannie pozostaje w odniesieniu owej wolności do prawdy. Pozbawienie zaś wolności odniesienia do prawdy powoduje, że staje się ona wolnością nieodpowiedzialną. Wtedy następuje również odrzucenie odpowiedzialności za siebie i innych (Nagórny 1994, 34-35).

Wolność jest zdolnością opowiedzenia się za dobrem i prawdą. To możliwość wyboru, ale i wola życia zgodnego ze swym sumieniem (Jan Paweł II 1981b, 5). Dopiero tak rozumiana wolność daje człowiekowi możliwość odnalezienia prawdziwej miary swej odpowiedzialności za siebie i za innych. Wówczas odpowiedzialność jest opowiadaniem się za dobrem i prawdą na miarę prawnego sumienia (Nagórny 1994, 35).

Pełnią prawdy jest Jezus Chrystus. On sam jest Prawdą (J 14,6a), wyzwala człowieka przez prawdę (8,32) i uzdalnia do podjęcia pełnej odpowiedzialności. To Chrystus przez dzieło Odkupienia z niewoli grzechu ukazuje pełną godność człowieka jako osoby ludzkiej. Bez Niego nie sposób zrozumieć kim jest człowiek, na czym opiera się jego godność, jakie jest jego powołanie i ostateczne przeznaczenie (Jan Paweł II 1979).

Prawda wyzwala. Stąd wymóg rzetelnego stosunku do odkrywania prawdy jako warunek prawdziwej wolności. Wolność nie może być bowiem pojmowana jedynie powierzchownie, bez przyjęcia całej prawdy o człowieku i o świecie. Jezus Chrystus wyzwala człowieka od tego, co stanowi ograniczenie wolności, jej pomniejszenie. W ten sposób, przyjmując ową prawdę, buduje się, niejako od wewnątrz, właściwa człowiekowi godność i wolność (Jan Paweł II 1979, 12; Jan Paweł II 1985, 12; Adamczyk 2016, 49-50).

Bycie wolnym oznacza umiejętność używania swojej wolności w prawdzie. Wówczas człowiek jest prawdziwie wolny. Nie chodzi zatem o to, aby robić to, na co przyjdzie ochota i co się rzewnie podoba. Wolność zawiera w sobie kryterium prawdy, dopiero wówczas jest wolnością prawdziwą. Wolność pozbawiona zaś kryterium prawdy, jest zafałszowaniem wolności, jej zakłamaniem, jest samowolą. Bycie prawdziwie wolnym oznacza używanie swojej wolności do tego, co jest prawdziwym dobrem. Prawdziwie wolny to człowiek prawego sumienia, odpowiedzialny za siebie i za innych. Płaszczyzna prawdy o człowieku i o świecie jest niezbędna do bycia prawdziwie wolnym, co utożsamia się z byciem odpowiedzialnym (Jan Paweł II 1985, 13).

Wolność zasadniczo łączy się z odpowiedzialnością. Człowiek otrzymał wolność, aby wybierać dobro. Został stworzony jako otwarty na dobro i ukierunkowany na dobro. Prawdziwa wolność człowieka jest uwarunkowana prawdziwym rozpoznaniem dobra moralnego i jego wyborem. W wyborze dobra moralnego zawarty jest prawdziwy sens wolności (Kongregacja Nauki Wiary 1986, 27; Nagórny 1999b, 235).

A zatem wolność nie jest sama w sobie celem. Jest dana człowiekowi jako środek do celu, którym jest dobro, miłość. Taka jest ostateczna racja wolności. Wolność jest dla prawdziwej miłości, odpowiedzialnej. Według doktryny chrześcijańskiej wolność jest dana człowiekowi, aby mógł miłować. Dopiero wówczas w pełni urzeczywistnia się on jako człowiek, dokonuje się to poprzez wolny dar z samego siebie w miłości. Stąd jedynie miłość prowadzi człowieka do prawdziwego wyzwolenia i przyjęcia pełni odpowiedzialności. Bez odpowiedzialnej miłości wolność ludzka pozostaje bezwartościowa. Brak świadomości człowieka, do czego jest wolny, powoduje, że jego wolności brak stałego i niepodważalnego kryterium, a wówczas w ogóle nie jest on wolny (Nagórny 1999b, 235).

W tym odkrywaniu prawdziwej wolności przychodzi człowiekowi z pomocą Duch Święty. „Pan zaś jest Duchem, a gdzie jest Duch Pański – tam wolność” (2 Kor 3,17). Człowiek dzięki Duchowi Świętemu jest w stanie wyzwalać się z roz-

maitych determinizmów, zniewoleń. Duch Święty urzeczywistnia pełnię prawdziwej wolności człowieka. On wyzwala człowieka i obdarowuje miłością. W ten sposób sprawia, że człowiek podejmuje wezwanie do odpowiedzialności z większą mocą, nie tylko o własnych siłach, lecz z pomocą nadprzyrodzonego obdarowywania (Nagórny 1994, 38).

3. ODPOWIEDZIALNOŚĆ W REALIZACJI POWOŁANIA

Odpowiedzialne rodzicielstwo nie może być wyabstrahowane od odpowiedzi na Boży dar powołania, który dotyczy całego życia człowieka. Chodzi o pełnię odpowiedzialności za swoje życie. Istnieje przy tym pewne niebezpieczeństwo ograniczonego rozumienia owej odpowiedzialności i przesadne skoncentrowanie się jedynie na jej stronie przedmiotowej, zadaniowej, jako odpowiedzialności za określone zadania, czy pewne tylko obszary w swoim życiu. Tymczasem dla życia moralnego niezbędna jest odpowiedzialność za siebie i za innych od strony podmiotowej. Istotne jest, aby nie zatracić prawdy o tym, kim jest człowiek i kim się staje przez to, co robi, co się z nim dzieje. Odnosi się to zarówno do własnej osoby, jak i do innych (Nagórny 1994, 39-40).

Istnieje jeszcze głębsza perspektywa odpowiedzialności. To Bóg obdarowuje człowieka swoją przyjaźnią, a jednocześnie wzywa do wierności. Człowiek jest wezwany nie tylko do rozpoznania określonych zadań, ale również do rozpoznania Tego, który obdarowuje i powołuje. W tej perspektywie odpowiedzialność jest zawsze odpowiedzialnością przed Kimś. Człowiek ponosi odpowiedzialność za relacje międzypersonalne z Bogiem (Meissner 2021).

W kontekście dzieła stworzenia, zawartego Przymierza Boga z ludźmi, a także Odkupienia, należy stwierdzić, że odpowiedzialność w relacjach międzypersonalnych ma ścisły związek z miłością. Ma to zastosowanie zarówno w odniesieniu do Boga, jak i do człowieka. Odpowiedzialność jest niejako stałą gotowością bycia przy drugiej osobie, służby na miarę osobowej godności, jest ona solidarnością z drugą osobą na różnych płaszczyznach życia (Nagórny 1999b, 235).

Ta chrześcijańska perspektywa powołania potwierdza związek odpowiedzialności z wolnością. Powołanie bowiem zawsze skierowane jest do człowieka wolnego. Bóg powołuje każdego w jego jedyności i niepowtarzalności. Stąd odpowiedzialność człowieka również jest naznaczona pewną jedynością, indywidualnością właściwą konkretnej osobie. Odpowiedzialność to zatem również najpierw rozpoznanie owej własnej oryginalności, niepowtarzalności i wszelkiego obdarowania, aby można było w swoim życiu udzielić Bogu odpowiedzi, na miarę tego, czym zostało się obdarowanym. Człowiek winien również rozpoznać wszelkie sposobności, jakimi posługuje się Bóg w odniesieniu do niego, aby ukonkretnić swoje wezwanie. Rozpoznanie tych Bożych okazji jest potrzebne do tego, aby w sposób jak najpełniejszy odpowiedzieć na dar powołania. Za to człowiek jest odpowiedzialny (Nagórny 1994, 41).

Warto mieć na uwadze także fakt, iż powołanie ma charakter dynamiczny. Jest ono wezwaniem teraz, lecz ukierunkowanym na przyszłość, na dalsze życie człowieka w obliczu jego sytuacji terażniejszej. Owo Boże ukierunkowanie na przyszłość pozostaje zakryte w czysto ludzkich planach i przewidywaniach. Przyjęcie odpowiedzialności to gotowość pójścia za Bożym wezwaniem. Jest to możliwe tylko w duchu zaufania Bogu, zawierzenia Mu własnego życia (Nagórny 1999b, 235).

Ma to związek z osobistym dialogiem człowieka z Bogiem. Jest to dialog wolności. Wskazuje na to Jezus Chrystus, rozpoczynając wezwanie do ewangelicznego młodzieńca słowami: „jeśli chcesz” (Mt 19,21). Człowiek może dokonać wolnego wyboru i pójść za Chrystusem albo odejść od Niego. Odpowiedzialność jest również konsekwentną wiernością owemu powołaniu, które człowiek rozpoznaje jako swoją drogę życiową. Jest to także jakaś wierność samemu sobie, a także i innym ludziom, lecz w sensie dynamicznym, bez zamykania się na zmianę i rozwój. Nawracanie się winno bowiem dokonywać się każdego dnia (Nagórny 1994, 42-43).

Najważniejsza w tym jest wierność Bogu. Tylko będąc wiernym Bogu i Jego powołaniu, można być prawdziwie wiernym samemu sobie i innym, a także odpowiedzialnym za życie swoje i innych. Bycie odpowiedzialnym wyraża się nie tylko w wypełnianiu obowiązków, lecz oznacza gotowość do wykorzystywania nadarżających się możliwości, aby czynić dobro nawet wówczas, gdy przekracza to wąsko rozumiane obowiązki. To gotowość do współpracy z innymi w celu realizacji większego dobra, niż się zamierzyło. To także umiejętność wyboru najlepszego rozwiązania (możliwości) w danej sytuacji, w odniesieniu do obiektywnego dobra (Nagórny 1994, 43).

Odpowiedzialność to także przyjęcie konsekwencji swego działania. Ważne jest to zwłaszcza wobec konieczności przyznania się do popełnionego zła. Konieczne jest do tego wrażliwe sumienie i poczucie grzechu. W aspekcie ukierunkowania na przyszłość ważne jest również, aby człowiek przewidywał konsekwencje swoich działań oraz uczynił wszystko, co możliwe, by wyeliminować negatywne skutki tych działań. Odpowiedzialność to zatem również pewna czujność moralna (Nagórny 1994, 43-44).

4. ASPEKTY ODPOWIEDZIALNEGO RODZICIELSTWA

Postawa moralnej odpowiedzialności odnosi się do całego życia człowieka. Poczucie odpowiedzialności wobec osobistego powołania uzdalnia również w małżeństwie do odpowiedzialnego przekazywania życia. Dopiero w świetle pełnego rozumienia istoty odpowiedzialności moralnej można ukazać poszczególne aspekty odpowiedzialnego rodzicielstwa (Nagórny 1994, 45).

Odpowiedzialne rodzicielstwo opiera się na miłości małżeńskiej, która jest wzajemnym oddaniem się mężczyzny i kobiety skierowanym ku przekazywaniu życia. To miłość małżeńska, która wyróżnia się tym, że jest płodna, domaga się, aby małżonkowie poznali swoje zadanie w dziedzinie odpowiedzialnego rodziciel-

stwa, w różnych aspektach, które są ze sobą ściśle powiązane (Paweł VI 1968, 9-10; Wojtyła 1969, 27-29; Jan Paweł II 1994, 9). Istota odpowiedzialnego rodzicielstwa zawarta jest bowiem w całościowym, łącznym ujęciu tych poszczególnych aspektów (Nagórny 1994, 45; Meissner 2021).

Pierwszym z tych aspektów są procesy biologiczne, ich poznanie i poszanowanie właściwych im funkcji. Prawa biologiczne są bowiem częścią osoby ludzkiej. Procesy biologiczne związane z ludzką płciowością i przekazywaniem życia winny być coraz lepiej rozpoznawane przez małżonków (Paweł VI 1968, 10). Odpowiedzialne rodzicielstwo w tym zakresie jest wspierane przez tych, którzy doskonalą metody rozpoznawania biologicznych funkcji płodności (Nagórny 1994, 46).

Następnym aspektem odpowiedzialnego rodzicielstwa jest związany ze sferą popędu aspekt wolitywny. Odpowiedzialne rodzicielstwo oznacza konieczność opanowania wrodzonych popędów i namiętności przez rozum i wolę. Nie wystarczy zatem umiejętność rozpoznawania biologicznych funkcji przekazywania życia, konieczna jest wolność w zakresie panowania obojga małżonków nad sferą popędową (Nagórny 1994, 46-47; Paweł VI 1968, 10).

Odpowiedzialne rodzicielstwo w tym aspekcie to kształtowanie postaw w odniesieniu do własnej płciowości, co winno mieć początek na długo przed wstąpieniem w związek małżeński. Chodzi o wypracowanie postawy wolności w stosunku do swojego popędu seksualnego. Jest to równoznaczne z wychowaniem do czystości w rozumieniu doktryny chrześcijańskiej. Odpowiedzialna miłość między małżonkami oznacza bowiem także zdolność panowania nad popędami i powstrzymania się od współżycia płciowego, gdy okoliczności życia tego wymagają (np. choroba czy inna niedyspozycja) (Jan Paweł II 1986, 484-486; Dudek 1993, 151; Kosmała i Krzyszczyk 1996, 12-14; Mojek 1999, 126-127; Rosik 1999, 197; Wojtyła 2001, 213-215).

W obliczu współczesnych zafalszowań w podejściu do ludzkiej seksualności ten aspekt odpowiedzialnego rodzicielstwa wydaje się szczególnie istotny. Do tych zafalszowań należy deterministyczna wizja popędu seksualnego, który jest postrzegany niejako poza obrębem integralnego ujęcia człowieka jako osoby ludzkiej. W tym kontekście również zagadnienie wolności jest postrzegane w sposób niepełny i rozumiane bywa często jako uwolnienie od zasad funkcjonujących w nauczaniu Kościoła katolickiego (Nagórny 1994, 47).

W dokonywanych wyborach moralnych sfera emocjonalna, a tym bardziej popędowa, nie może być decydująca. Rozwój osobowy człowieka polega na kształtowaniu ludzkiej woli w kierunku dojrzałości osobowej. Chociaż człowiek działa czasem w sposób emocjonalny, czasem popędowo, to jednak prawdziwe ludzkie działanie ma zawsze charakter rozumny i wolny (Wojtyła 1969, 35-36).

Kolejnym aspektem odpowiedzialnego rodzicielstwa jest odniesienie do sytuacji życiowej małżonków. Owo odniesienie ma być roztropne i wielkoduszne. Sytuację życiową małżonków określają czynniki fizyczne, ekonomiczne, psychologiczne i społeczne (Paweł VI 1968, 10). Swoją sytuację życiową małżonkowie

winni traktować jako ukonkretnienie w danym czasie Bożego powołania. Człowiek w duchu wiary odczytuje swoją sytuację jako część Bożych planów (Nagórny 1994, 48).

A zatem w planowaniu rodziny należy wziąć pod uwagę subiektywne wyznaczniki sytuacji życiowej, takie jak: zdrowie fizyczne i uwarunkowania psychologiczne. A także czynniki obiektywne, jak sytuacja społeczno-ekonomiczna małżeństwa i rodziny, jak również całego społeczeństwa, czyli także związane z tym czynniki demograficzne. Jednakże rozpatrywanie tego aspektu odpowiedzialnego rodzicielstwa nie może być wyrazem sytuacjonizmu etycznego, lecz winno uwzględniać odniesienie do zasad moralnych, z poszanowaniem których winna być podjęta decyzja – z roztropnym namysłem i w sposób wielkoduszny (Wojtyła 1969, 33-34; Jan Paweł II 1991, 44; Dudek 1993, 152-153; Skrzydlewski 1998, 19).

Owa postawa wielkoduszna wyraża się w zachowaniu pozytywnej otwartości na dar przekazywania życia ludzkiego i przyjęcie liczniejszego potomstwa. W podejmowaniu decyzji nie może być nastawienia minimalistycznego i negatywnego wobec życia. Stąd w analizie swojej sytuacji życiowej należy również reflektować Boże plany względem swojej rodziny (Jan Paweł II 1994, 9; Łuczak 1992, 299-301; Dudek 1993, 149; Mojek 1999, 127-128).

Odpowiedzialne rodzicielstwo domaga się przewyciężenia nastawienia przeciwko życiu (Jan Paweł II 1981a, 30). Owo przewyciężenie zawsze łączy się z nawróceniem, z pogłębieniem życia religijnego, duchowego. Stąd wiąże się ono ściśle z kolejnymi aspektami odpowiedzialnego rodzicielstwa, które można określić jako: moralny i religijny (Nagórny 1994, 51).

Moralny aspekt odpowiedzialnego rodzicielstwa przewija się przez każdy z omówionych dotychczas aspektów, zawsze bowiem chodzi o odwołanie się w dokonywanych wyborach do osądu sumienia, ale w tym miejscu warto uwypuklić prawdę, że wybór obejmuje szczególnie konieczność dokonania go mocą prawego sumienia, czyli w odniesieniu do obiektywnego porządku moralnego, który został ustanowiony przez Boga. Paweł VI pisze, że „do zadań odpowiedzialnego rodzicielstwa należy, aby małżonkowie uznali swe obowiązki wobec Boga, wobec siebie samych, rodziny i społeczeństwa, przy należytych zachowaniu porządku rzeczy i hierarchii wartości” (Paweł VI 1968, 10).

Ten aspekt moralny jest związany z kształtowaniem prawego sumienia, które będzie na służbie prawdy obiektywnej w poszczególnych wyborach życiowych. Prawda o dobru moralnym jest bowiem źródłem godności sumienia. Chodzi o prawdę obiektywną, która ukazuje się rozumowi człowieka jako droga do celu (Sobór Watykański II 1965, 16; Jan Paweł II 1993, 63), również do kierowania się nią przez małżonków w dziele przekazywania życia. Jest to szczególnie ważne wobec subiektywistycznego podejścia do sumienia (Nagórny 1994, 53; Mojek 1999, 129-131; *Fenomen* 2012).

Aspekt moralny odpowiedzialnego rodzicielstwa wiąże się ściśle z aspektem religijnym, z odniesieniem do Boga i świadomością zależności od Niego. W per-

spektywie powołania postawa odpowiedzialności jest wobec Kogoś, za zachowanie powierzonych przez Niego darów, za wypełnienie Jego woli, Jego planu miłości względem człowieka. Stąd człowiek w postawie odpowiedzialności za powołanie nie może zatrzymywać się na własnych planach i pragnieniach, lecz przede wszystkim powinien szukać wypełnienia się woli Boga w jego życiu (Wojtyła 1969, 36; Nagórny 1994, 53-54; Meissner 2021).

Odpowiedzialność za przekazywanie życia wpisuje się zatem w całościową koncepcję życia chrześcijańskiego w postawie wiary, nadziei i miłości. Ten religijny aspekt w planowaniu rodziny jest pomijany lub odrzucany na skutek osłabienia czy utraty wiary. W takim wypadku człowiek nie bierze pod uwagę obecności Boga w świecie i w swoim życiu. Dokonuje wówczas wyborów w kategoriach „czysto” ludzkich i tylko doczesnych, w taki sposób, jakby Bóg nie istniał (Nagórny 1994, 54-55).

Wiara w Bożą Opatrzność obliguje do odczytywania znaków woli Boga, kiedy wzywa do nowych zadań, ponieważ On z miłością kieruje całym wszechświatem. W duchu odpowiedzialności i wielkoduszności warto przyjąć te wezwania i podjąć się ich realizacji. W tej perspektywie warto przyjąć dziecko, które tylko po „ludzku” było przez małżonków w danym czasie nie zaplanowane. Jest ono wezwaniem ze strony Boga do odpowiedzialności za urodzenie tego dziecka i jego wychowanie. W Bożym planie miłości bowiem nie ma pomyłek. Dziecko, nawet poczęte niespodziewanie i nieoczekiwanie, jest darem miłości i wezwaniem do miłości. Wielkoduszna realizacja Bożego planu miłości jest dojrzałą postawą odpowiedzialności (Nagórny 1994, 55-56; Nagórny 1999a, 111-113; Nagórny 1999b, 225-226; Kosmała i Krzysteczko 1996, 14; Póltawska 1994, 137-139).

PODSUMOWANIE

Odpowiedzialne rodzicielstwo jest zawsze służbą życiu ludzkiemu w miłości. Życie bowiem jest wartością fundamentalną. Chociaż nie jest to wartość najwyższa, to jest ona podstawowa, ponieważ warunkuje osiąganie przez człowieka innych wartości. Przekazując życie, małżonkowie winni mieć świadomość przyczyniania się do realizacji Bożego planu miłości w świecie obejmującego całą ludzkość (Nagórny 1994, 55-56).

Każdy człowiek jest niepowtarzalny i jedyny. W swoim działaniu jest wolny i jednocześnie zobowiązany do odpowiedzialności za własne wybory, które winny być dokonywane w perspektywie obiektywnej prawdy odczytanej w sumieniu. Tylko takie wybory czynią człowieka prawdziwie wolnym. Odpowiedzialność jako taka ma ścisły związek z prawdą o człowieku i o świecie oraz z wolnością. Znajduje to odzwierciedlenie również w odpowiedzialnym planowaniu rodziny.

Wszystkie aspekty odpowiedzialnego rodzicielstwa razem wzięte, czyli procesy biologiczne, aspekt wolitywny, sytuacja życiowa małżonków, aspekt moralny i religijny, wyznaczają istotę odpowiedzialnego rodzicielstwa w perspektywie

prawdy i wolności. Szczególnie istotny jest właściwie rozumiany aspekt religijny, który stanowi niejako sprawdzian poprawności odniesienia się małżonków do pozostałych aspektów odpowiedzialnego rodzicielstwa.

BIBLIOGRAFIA:

- Adamczyk, Dariusz. 2007. Powołanie do małżeństwa w świetle adhortacji apostołskiej „*Familiaris consortio*” Jana Pawła II. *Zeszyty Formacji Katechetów*, 4 (28), 17-28.
- Adamczyk, Dariusz. 2016. *Ku pełni człowieczeństwa. Pedagogiczno-religijne przesłanie encyklik Jana Pawła II*. Radom: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlowej.
- Adamczyk, Dariusz. 2018. *Ku pełni miłości. Społeczno-religijne przesłanie adhortacji apostołskich Jana Pawła II*. Kraków: Wydawnictwo Salwator.
- Bębas, Sylwester i Wioleta Adamczyk-Bębas. 2020. *Odpowiedzialne rodzicielstwo. Współczesne wyzwania i zagrożenia*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Dudek, Józef. 1993. Odpowiedzialne rodzicielstwo. W: *Przygotowanie do małżeństwa. „Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę”*, red. Władysław Szewczyk, 145-154. Warszawa: Wydawnictwo Michalineum.
- Fenomen sumienia*, red. Dariusz Adamczyk. 2012. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.
- Guzowski, Jan. 2009. Posoborowa nauka Kościoła katolickiego o rodzinie. W: *Pedagogiczne i teologiczne aspekty życia rodzinnego*, red. Piotr Duksa, 95-106. Olsztyn: Studio Poligrafii Komputerowej „SQL” s.c.
- Jan Paweł II. 1979. Encyklika „*Redemptor hominis*”.
- Jan Paweł II. 1981a. Adhortacja apostołska „*Familiaris consortio*”.
- Jan Paweł II. 1981b. Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju – 1 stycznia 1981 „*Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność*”. Dostęp: 02.09.2021. <https://papiez.wiara.pl/doc/378708.Chcesz-sluzyc-sprawie-pokoju-szanuj-wolnosc-1981>.
- Jan Paweł II. 1984. Adhortacja apostołska „*Reconciliatio et penitentia*”.
- Jan Paweł II. 1985. *List do młodych „Parati semper”*.
- Jan Paweł II. 1986. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Odkupienie ciała i sakramentalność małżeństwa*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana.
- Jan Paweł II. 1991. Prawo życia dał im Bóg w dziedzictwo. W: *Dar ludzkiego życia. Humanae vitae donum*, red. Kazimierz Majdański i Tadeusz Styczeń, 37-66. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski.
- Jan Paweł II. 1993. Encyklika „*Veritatis splendor*”.
- Jan Paweł II. 1994. *List do Rodzin „Gratissimam sane”*.
- Katechizm Kościoła Katolickiego. 1994. Poznań: Pallottinum.
- Kongregacja Nauki Wiary. 1986. *Instrukcja o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu „Libertatis conscientia”*.

- Kosmala, Klaudia i Henryk Krzysteczko. 1996. *Odpowiedzialne rodzicielstwo*. Katowice: Wydawnictwo „Powiernik Rodzin”.
- Łuczak, Henryk. 1992. *Odpowiedzialność chrześcijańska*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.
- Łuczak, Henryk. 1990. *Świadectwo chrześcijańskie*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Meissner, Karol. 2021. *Odpowiedzialne rodzicielstwo i odpowiedzialność rodzicielska*. Dostęp: 02.09.2021. <http://mateusz.pl/okarol/odpowiedzialnerodzicielstwo.htm>.
- Mojek, Stanisław. 1999. Rodzina w służbie życia. W: *Człowiek – Miłość – Rodzina. „Humanae vitae” po 30 latach*, red. Janusz Nagórny i Krzysztof Jeżyna, 117-142. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Nagórny, Janusz. 1994. Istota odpowiedzialnego rodzicielstwa. W: *Odpowiedzialni za życie i miłość*, red. Eugeniusz Burzyk, 27-57. Bielsko-Biała: Kuria Diecezjalna Bielsko-Żywiecka Wydział Duszpasterstwa.
- Nagórny, Janusz. 1999a. Małżeństwo i rodzina jako *communio personarum*. W: *Człowiek – Miłość – Rodzina. „Humanae vitae” po 30 latach*, red. Janusz Nagórny i Krzysztof Jeżyna, 85-116. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Nagórny, Janusz. 1999b. Teologiczne podstawy odpowiedzialnego rodzicielstwa. Na kanwie nauczania Jana Pawła II. W: *Człowiek – Miłość – Rodzina. „Humanae vitae” po 30 latach*, red. Janusz Nagórny i Krzysztof Jeżyna, 223-246. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Paweł VI. 1968. *Encyklika „Humanae vitae”*.
- Półtawska, Wanda. 1994. Aktualne zagadnienia w 25 lat po encyklice „*Humanae vitae*”. W: *Odpowiedzialni za życie i miłość*, red. Eugeniusz Burzyk, 133-139. Bielsko-Biała: Kuria Diecezjalna Bielsko-Żywiecka Wydział Duszpasterstwa.
- Rosik, Seweryn. 1999. Wzniosłość moralna czystości seksualnej. W: *Człowiek – Miłość – Rodzina. „Humanae vitae” po 30 latach*, red. Janusz Nagórny i Krzysztof Jeżyna, 195-221. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Skrzydlewski, Władysław Bernard. 1998. *Planowanie rodziny – wyzwanie moralne*. Kraków: Wydawnictwo „M”.
- Sobór Watykański II. 1965. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*.
- Świerczek, Antoni. 2010. Odpowiedzialne rodzicielstwo w nauczaniu Jana Pawła II. W: *Odpowiedzialne rodzicielstwo wobec wyzwań XXI wieku*, red. Małgorzata Duda, 13-29. Kraków: Wydawnictwo Świętego Stanisława BM.
- Wojtyła, Karol. 1969. *Komentarz teologiczno-duszpasterski do Humanae vitae*. Rzym: Centralny Ośrodek Duszpasterstwa Emigracji.
- Wojtyła, Karol. 2001. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.